

УДК 373.2.091.5

DOI 10.31654/2663-4902-2020-PP-4-25-32

Пихтіна Н. П.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

НЕДИСЦИПЛІНОВАНІСТЬ У ДОШКІЛЬНИКІВ: ОСОБЛИВОСТІ ВІЯВУ ТА ЧИННИКИ ДЕТЕРМІНАЦІЇ

У статті обґрунтовано концептуальні позиції та підходи до тлумачення базових понять проблеми недисциплінованості у дошкільників. Проаналізовані близькі до недисциплінованості за значенням поняття: неорганізованість, незібраність, занедбаність. Окреслені та охарактеризовані психолого-педагогічні чинники виникнення вказаного негативного поведінкового прояву: незабезпечення однієї з базових потреб дитини – потреби в увазі, бажання дитини самоствердитись, реальні чи уявні образи дитини на дорослих, втрата дитиною віри у власний успіх, незабезпеченість потреби у самоствердженні. Представлені різноманітні класифікації недисциплінованості у дітей: на основі критерію врахування специфіки чинників недисциплінованості (патогенна, психосоціальна, соціальна); за характером вияву (відкрита (поведінкова), прихована (глибинна)); за характером виникнення (первинна і вторинна); за тривалістю протікання (ситуативна, тимчасова, стійка).

Ключові слова: дисципліна, дисциплінованість, недисциплінованість, негативні соціально-моральні якості, неорганізованість, незібраність, занедбаність.

Постановка проблеми. У науковому вимірі проблема дисциплінованості / недисциплінованості є актуальною та носить комплексний міжпредметний характер, оскільки досліджується у філософії, соціології, психології, педагогіці та інших науках. У психології її активно вивчали З. Фрейд, Е. Фромм, С. Рубінштейн, Л. Виготський та інші. Значний внесок у визначенні її педагогічної значущості зробили видатні педагоги минулого А. Макаренко, П. Блонський та сучасні науковці Л. Славіна, Н. Чудновський, Т. Фасолько, М. Федорова. Значний інтерес до попередження та подолання недисциплінованості дітей у дошкільній освіті зумовлений її віднесеністю до вольової активності (Л. Соловйова), до питань морально-вольового розвитку та становлення особистості 5–6 (7)-річного віку, її зв'язком з різними аспектами виховання підростаючої особистості (О. Кононко).

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аналіз психолого-педагогічної літератури, на предмет досліджень недисциплінованості у дітей як найбільш поширеного вияву їх негативної поведінки, дозволив диференціювати існуючі наукові дослідження за декількома напрямками:

1. *Дослідження недисциплінованості у дітей різних вікових груп:*

- старших дошкільників (О. Байєр, С. Березка) [1; 2];
- молодших школярів (Н. Куб'як, Л. Славіна) [5; 9];
- підлітків (Г. Кузнецова, В. Харченко) [6].

2. *Вивчення недисциплінованості як одного з критеріїв вияву різних форм поведінкових відхилень у дітей: негативних соціальних стереотипів, негативної поведінки у старших дошкільників (Н. Пихтіна) [8], поведінкових проблем молодших школярів (В. Целуйко) [13], особистісних якостей важковиховуваних дітей (Л. Славіна, В. Чудновський) [9; 14].*

3. *Визначення недисциплінованості як критерію вивчення агресивної поведінки у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку*

(С.Березка) [2]; як прояву несформованої вольової поведінки старших дошкільників (Л. Соловйова) [10].

4. Дослідження різноманітних аспектів виховання й розвитку старших дошкільників, де *проблеми дисциплінованості / недисциплінованості розглядаються як дотичні у контексті їх вивчення* (М. Федорова, Т. Фасолько) [11; 12].

Мета статті: теоретично обґрунтувати й проаналізувати наукові підходи до вивчення проблеми недисциплінованості у дошкільників, визначити та охарактеризувати чинники виникнення і типологію недисциплінованості у дітей 5–7 років.

Виклад основного матеріалу. Аналіз психолого-педагогічних досліджень та словниково-довідникової літератури показав існування широкого масиву визначень і тлумачень базових понять, що визначають сутність недисциплінованості дошкільника, а саме: *дисципліна, дисциплінованість, недисциплінованість, неорганізованість, незібраність, занедбаність*.

Серед наукових тлумачень поняття "недисциплінованість" ми виявили принаймні *два основні підходи*. У межах першого підходу (переважно психологічні дослідження), недисциплінованість вивчається у працях О. Байєр, О. Кононко, та інших як феномен волі, вольової та довільної поведінки, риса особистості дошкільника. За оцінкою О. Байєр, *довільна поведінка* виявляється у здатності дитини свідомо керувати власними рухами, діями, поведінкою в цілому і досягати значущих цілей у різних специфічних видах діяльності й спілкуванні з дорослими й однолітками. Проявами довільної поведінки є виконання завдання за зразком, інструкцією, дотримання правил в іграх, взаєминах, дії за задумом. *Вольова поведінка*, як вища форма прояву довільної поведінки, пов'язана зі здатністю індивіда мобілізуватися, проявити вольове зусилля щодо поставленої мети. Означені дії співвідносяться з певним еталоном, образом прогностичної дії. Вони регулюються мозком, ВНД людини [1]. Для розуміння соціального характеру вольової поведінки, важливо враховувати вплив соціального середовища та мовлення як найбільш цінної його складової. Воно дозволяє дорослим регулювати поведінку дитини, а потім завдяки механізму інтеріоризації дитина сама її регулює. Тож вольові риси складають основу характеру, а їх виховання має розпочинатися з раннього дитинства [1; 3; 10].

Науковці в галузі психології визначають *недисциплінованість як негативну морально-вольову якість особистості*, яка виражається в невмінні або небажанні організувати власну поведінку відповідно до колективних чи суспільних вимог; як невідповідність між вимогами, що висуває суспільство до поведінки індивіда і діями індивіда у відповідь на висунуті вимоги.

У рамках другого підходу (переважно педагогічні дослідження), термін "*недисциплінованість*" аналізується і визначається науковцями, виходячи з *особливостей поведінки дитини та її відповідності встановленим правилам*. Педагогічний словник визначає *недисциплінованість* як негативну морально-етичну якість особистості, що виражається у невизнанні та порушенні схвалених норм поведінки, як неслухняність, неухважність, втручання в особистісну свободу іншої людини, як недотримання дитиною норм організації її життєдіяльності та провокування до їх порушення інших дітей [7]. В. Целуйко вважає, що *недисциплінованість* є виявом свідомого порушення загальноновизнаних соціальних норм і правил поведінки, ігноруванням дитиною вказівок, порад і прохань дорослих [13].

Ми, аналізуючи невихованість дітей дошкільного віку як найбільш поширену форму негативної поведінки вказаної цільової групи, розглядаємо її як *інтегральну негативну соціально-моральну якість дошкільника, яка проявляється у невизнанні й порушенні прийнятих норм поведінки*: неслухняності, неухважності, втручання у свободу іншої людини, провокування однолітків на порушення, недотримання норм розпорядку, забуваннях, ледарюванні та безглузких вчинках.

В якості синонімічного ряду до поняття "*недисциплінованість*", ми виявили близькі за значенням поняття: "*неорганізованість*", "*незібраність*", "*занедбаність*". Поняття "*неорганізованість*", "*незібраність*" науковці визначають у контексті аналізу сутності і різновидів психічних станів, зокрема, як негативний стан середнього рівня

психічної активності (байдужість, незібраність, неорганізованість тощо). У психолого-педагогічній літературі існує багато різновидів і, відповідно, визначень *поняття "занедбаність"*, а саме: педагогічна занедбаність, соціальна занедбаність. В. Куб'як вважає, що вони ґрунтуються на врахуванні базової категорії "*дезадаптація*", що полягає в неможливості пристосування особистості до середовища внаслідок певних причин, зокрема відхилень у поведінці, конфліктних стосунків з людьми, підвищеного рівня тривоги, порушень в особистісному розвитку [5]. *Педагогічну занедбаність* трактують як стан дитини, яка занедбана дорослим, перш за все батьками, які не змогли чи не захотіли дати необхідного для нормального розвитку й існування дитини. Визначають як стан особистості, що є наслідком неправильної організації педагогом навчальної роботи та зумовлений недоліками освітнього процесу, як стійкі відхилення від норми у моральній свідомості, поведінці, навчальній діяльності, що є наслідком невихованості дитини.

У поняття "*педагогічна занедбаність*" вкладають зміст понять "*важковиховуваний*" і "*соціально занедбаний*". За оцінкою В. Оржеховської, Н. Пихтіної, Т. Федорченко, *важковиховуваність* передбачає передусім протистояння дитини цілеспрямованому педагогічному впливу. *Соціальну занедбаність* пов'язують з низьким рівнем пристосування особистості до соціального оточення. *Шкільна занедбаність* виникає внаслідок невідповідності психосоціального чи психофізіологічного статусу дитини вимогам нової соціальної ситуації шкільного навчання [8].

У психолого-педагогічній літературі представлені різноманітні класифікації недисциплінованості у дітей. Л. Славіна на основі критерію врахування специфіки чинників недисциплінованості пропонує класифікувати її за такими *видами*:

1) *патогенна недисциплінованість*, що виникає внаслідок порушень у діяльності нервової системи, хвороб головного мозку, порушень функціонування аналізаторів та вияву різноманітних фобій;

2) *психосоціальна недисциплінованість*, яку розглядають як наслідок статевікових змін, акцентуацій характеру, недоліків у розвитку розумової та емоційно-вольової сфери;

3) *соціальна недисциплінованість*, яка проявляється у порушеннях морально-правових норм, асоціальних формах поведінки, деформації системи внутрішньої регуляції, референтних і ціннісних орієнтацій, соціальних установок [9].

За характером вияву недисциплінованість Л. Славіна розподіляє на: *відкриту (поведінкову), приховану (глибинну)*. *Відкрита (поведінкова)* недисциплінованість є реакцією на відповідні недисциплінарно-зумовлюючі фактори. Вона є найбільш поширеною і, водночас, легкодіагностованою. Прихована, як правило, пов'язана з внутрішньоособистісними й індивідуальними особливостями. Вона може досягати високої інтенсивності і переходити у поведінкову, ознаками чого є депресивні та афективні стани особи.

За характером виникнення розрізняють *первинну і вторинну недисциплінованість*, де первинна, як правило, є джерелом вторинної. Тому для реадaptaції важливо встановити джерело первинної недисциплінованості.

За тривалістю протікання недисциплінованість диференціюють на: *ситуативну, тимчасову, стійку*. Ситуативна, традиційно пов'язана нетривалими конфліктними ситуаціями. Тимчасовою вважають недисциплінованість, що зустрічається періодично за подібних умов, проте, яка ще не набула стійкого характеру. Для стійкої характерними є тривалість і регулярність вияву [9].

В. Целуйко, визначаючи *недисциплінованість* як свідоме порушення загально визначених соціальних норм і правил поведінки, ігнорування прохань, порад, вказівок дорослих, залежно від форм вияву і наслідків, що впливають на благополуччя інших людей, диференціює *недисциплінованість* за двома видами: *злісну і незлісну*. На його думку, *незлісну недисциплінованість* (ситуативні порушення дисципліни) зумовлюють неслухняність, бешкетництво, що є найбільшим поширеним у дошкільному та молодшому шкільному віці. *Злісна недисциплінованість* (постійні свідомі порушення дисципліни) є характерною для підлітків і її соціальна

небезпека полягає у тому, що вона має не ситуативний, а стереотипний характер, що значно підвищує її масштаби і посилює дезорганізуючу роль. *Типовими причинами злісної недисциплінованості* є негативний вплив асоціального мікросередовища, пріоритет девіантних і делінквентних форм поведінки: незайнятість, бездоглядність, озлобленість. Тож дитяча недисциплінованість є своєрідною формою трансформації проблемної поведінки дитини у соціально небезпечні форми її вияву [13].

Науковці розглядають недисциплінованість як багатфакторний процес. Аналіз провідних факторів, що визначають типологію даного феномену за окресленими типами, дозволяє виділити *дві основні групи факторів: соціальні* (об'єктивні), *особистісні* (суб'єктивні), які взаємопов'язані, взаємодіють і взаємозумовлюють один одного. *В межах соціальних факторів*, що зумовлюють недисциплінованість, найбільш дієвим є фактор родини, зокрема, неповної, з низьким рівнем педагогічної культури батьків, негативних сімейних стосунків, низького чи над забезпеченого матеріального становища сім'ї. Не менш важливим, на думку В. Чудновського, в межах дії соціальних факторів є фактор організації навчального процесу освітнього закладу, що об'єднує низку чинників, а саме: негуманний характер стосунків, що складаються в освітньому закладі, особливості індивідуального стилю діяльності педагога, особливості міжособистісних стосунків у дитячому колективі тощо [14].

В межах *особистісних факторів*, що зумовлюють недисциплінованість найбільш поширеним є фактор особистісних особливостей характеру, дієвість якого доведена вітчизняними і зарубіжними дослідженнями (Л. Виготський, А. Леонт'єв, А. Лічко та інші). Встановлено, що особливості характеру (його акцентуації) можуть зумовлювати різноманітні невротичні реакції, неврози, що слугуватимуть розгортанню недисциплінованості у дітей. Акцентуації характеру у психотравмуючих ситуаціях здатні порушувати адаптацію і зумовлювати девіантну поведінку [8].

Науковці, вивчаючи психологічні особливості недисциплінованості дітей старшого дошкільного, молодшого шкільного та підліткового віку (Г. Кузнєцова, Л. Славіна), досліджували осіб з афективною поведінкою та визначили причини недисциплінованості у дітей, а саме: *недоліки в організації освітнього процесу, недостатнє врахування психо-вікових особливостей дітей, зокрема, їх націленості на самостійність і незалежність, незайнятість, розвиненість стійких пізнавальних інтересів, проблеми у спілкуванні дітей з педагогами, відсутність професійної етики у педагогічних працівників* [6; 9].

Науковці (О. Кононко, Н. Пихтіна), що вивчали рівень розвитку основних моральних якостей у дітей, припускали існування і вплив низького рівня їх сформованості на виникнення дитячої недисциплінованості. Були визначені найбільш значущі особистісні якості у дітей цієї цільової групи, зокрема, відповідальність, почуття обов'язку, розвиненість пізнавальних інтересів, ініціативності, самостійності, критичності, дисциплінованості. Вони виділили п'ять рівнів розвитку вказаних морально-етичних якостей. Виявлено, що на самому низькому рівні розвитку у недисциплінованих дітей знаходяться такі особистісні якості, як відповідальність, ініціативність, розвиток пізнавальних інтересів, самокритичність. Такі особистісні якості, як критичність, рішучість, емпатійність мають низькі рівні розвитку. Виявлена залежність недисциплінованості з низьким рівнем сформованості моральних якостей особистості. Встановлено, що діти виявляють недисциплінованість не в усіх видах діяльності, а переважно там, де діяльність не має цілеспрямованої організації і мотиви якої не мають для дитини особистісної значущості [3; 8].

Г. Кузнєцова, В. Харченко, досліджуючи прояви недисциплінованості у дітей, радять диференціювати її за категоріями відповідних проблем:

1) *проблеми у сфері стосунків*: конфліктність стосунків з дорослими (батьками, педагогами) й однолітками, відсутність витримки, неповага до старших, що виражається у впертості, грубощах, розв'язності;

2) *недоліки у широті і спрямованості інтересів*: знижений інтерес до навчання, праці, суспільно корисної діяльності, *недоліки у сформованості позитивних інтересів* (різні види творчої діяльності: спортивна, музична, образотворча) за

наявності схильності до негативної поведінки (деструктивна поведінка: агресія, насилля, лайка, паління);

3) *відхилення в емоційно-вольовій сфері*: ослаблена зосередженість уваги, неуважність, підвищена мимовільність пізнавальних та емоційних процесів, збудливість, агресивність, інтелектуальна пасивність. Характеристики досліджень вказаних напрямків взяті нами за основу для розробки критеріїв оцінки і показників вияву недисциплінованості у старших дошкільників [6].

Вважається, що типовими для дітей 5–7-ми років причинами недисциплінованості можуть бути *підвищений рівень активності й ініціативності дитини*, які не знайшли адекватних, суспільно прийнятних форм вияву, соціально схвалювальних форм поведінки, *викривлені розуміння і тлумачення дітьми окремих моральних категорій і норм як мужність, сміливість, рішучість, витривалість*. У зв'язку з цим завдання дорослих (у першу чергу батьків) полягає у тому, щоб своєчасно пояснити дітям сутність означених морально-етичних категорій і норм задля вчасної їх оцінки і відокремлення від антиподів. Важлива роль у цьому належить вихованню у дітей протилежної до недисциплінованості якості – *дисциплінованості*, яка виховується як здатність дотримуватися дисципліни. Вона внутрішньо розвивається у дитини за допомогою доцільних, цілеспрямованих виховних зусиль батьків.

Цікавою щодо причин недисциплінованості у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку є позиція С. Кривцової, яка розглядає недисциплінованість як різновид негативної поведінки, радить шукати причини недисциплінованості дітей вказаної цільової групи в глибинах психіки дитини, та пояснювати особливості вияву негативної поведінки дошкільника перш за все емоційними проблемами дитини. Науковець виділяє п'ять основних *причин недисциплінованості* у дітей, а саме:

1) *Незабезпечення однієї з базових потреб дитини – потреби в увазі*, що є необхідною умовою нормального розвитку й емоційного благополуччя дитини. За оцінкою С. Кривцової, незабезпечення вказаної потреби буде зумовлювати пошук дитиною інших способів привернення до себе уваги дорослих, негативних способів, зокрема. Науковець розглядає недисциплінованість як негативний спосіб привернення дитиною до себе уваги дорослих.

2) *Бажання дитини самоствердитись*, яке об'єктивно виникає у ситуаціях надмірних опіки і контролю з боку батьків. Виникає у кризові періоди психовікового розвитку трьох і семи років як протест-бунт, у підлітковому віці як типова опозиційна реакція поведінки дитини.

3) *Реальні чи уявні образи дитини на дорослих*, в першу чергу батьків, родичів (братів, сестер), які виникають у відповідь на психотравмуючі обставини та ситуації, що об'єктивно зменшують увагу дорослого до дитини (розлучення батьків, повторний шлюб батьків, народження ще однієї дитини в сім'ї тощо). Вони викликають у дитини глибокі *емоційні переживання*, які вона *маскує порушеннями поведінки і дисципліни*.

4) *Втрата дитиною віри у власний успіх* через ускладнені стосунки з дорослими й однолітками, проблеми у навчанні, занижену самооцінку, оскільки проблеми в одній сфері зумовлюють ускладнення в іншій. Науковці називають це *ефектом "зміщеного неблагополуччя"*, яке зумовлює вибір дитиною негативної моделі поведінки *через зневіру у власні сили та успіх*.

5) *Незабезпеченість потреби у самоствердженні*, що як і потреби в увазі є важливою базовою потребою дитини. Якщо вона не забезпечується конструктивними способами, дитина буде шукати негативні способи самоствердження. Порушення дисципліни – одна з них [4].

Л. Славіна, вивчаючи причини недисциплінованості молодших школярів у контексті проблеми їх адаптації до шкільного навчання, радить диференціювати дітей, що виявляють недисциплінованість за двома групами:

1). Діти, мотивами недисциплінованості яких є *неправильно сформовані мотиви поведінки, проблеми у стосунках*, що зумовили потужні емоційні переживання

(афекти). Дану групу складають діти, недисциплінованість яких пов'язана з емоційно-афективними аспектами їх особистісного розвитку. Це особи, у яких виник конфлікт з оточуючими (батьками, педагогами, однолітками) через проблеми у стосунках. Для дітей цієї групи характерною є залежність їх поведінки від емоційних переживань, афектів, що виникають на основі ускладнень у стосунках.

2). Діти, які *не вміють підпорядковувати власну поведінку існуючим нормам і правилам*, оскільки не знають їх або не вміють виконувати. Це діти з проблемами у довільності пізнавальної й емоційної сфери [9].

Висновки. Недисциплінованість у дітей дошкільного віку – інтегральна негативна соціально-моральна якість дошкільника, негативний поведінковий прояв, характерною ознакою якого є невизнання й порушення дитиною прийнятих норм поведінки: неслухняності, неувважності, втручання у свободу іншої людини, провокування однолітків на порушення, недотримання норм розпорядку, забуваннях, ледарюванні та безглузких вчинках. Чинниками виникнення недисциплінованості у дошкільників є: незабезпечення однієї з базових потреб дитини – потреби в увазі, бажання дитини самоствердитись, реальні чи уявні образи дитини на дорослих, втрата дитиною віри у власний успіх, незабезпеченість потреби у самоствердженні. Існує низка критеріїв, за якими диференціюють різновиди недисциплінованості. За характером вияву: *відкрита (поведінкова), прихована (глибинна)*; за характером виникнення: *первинна і вторинна*; за тривалістю протікання: *ситуативна, тимчасова, стійка*.

Література

1. Байер О. М. Розвиток саморегуляції старших дошкільників у взаємодії з однолітками і дорослими: дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2008. 180 с.
2. Березка С. В. Особливості психокорекції поведінкових розладів дітей з порушеннями інтелектуального розвитку засобами арт-терапії: дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2019. 172 с.
3. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві). Київ: Освіта, 1998. 225 с.
4. Кривцова С. В. Тренінг: учитель и проблемы дисциплины. 3-е изд. Москва: Генезис, 2000. 288 с.
5. Куб'як Н. І. Запобігання педагогічної занедбаності дітей молодшого шкільного віку з дистантних сімей: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Київ, 2010. 18 с.
6. Кузнецова Г. И., Харченко В. Д. Психологические особенности недисциплинированности подростков. Москва: Просвещение, 1980. 144 с.
7. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. Київ: Педагогічна думка, 2001. 600 с.
8. Пихтіна Н. П. Профілактика негативних проявів у поведінці дітей: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2012. 376 с.
9. Славина Л. С. Основные причины школьной недисциплинированности. Проявления недисциплинированности в младших школьников. Москва: Просвещение, 1986. 130 с.
10. Соловйова Л. І. Дослідження індивідуальних характеристик проявів вольової поведінки старших дошкільників. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України* / гол. ред. С. Д. Максименка. Київ: Срібна хвиля, 2012. Т. IV. Психологія дошкільника. С. 254–268.
11. Фасолько Т. С. Виховання відповідальної поведінки у дітей старшого дошкільного віку: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2000. 18 с.
12. Федорова М. А. Культура поведінки дітей 6–7-го років життя (виховання у НВК "школа – дитячий садок"): методичний посібник / за ред. проф. М. В. Левківського. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. 36 с.
13. Целуйко В. М. Вы и ваши дети. Психология семьи. Москва: АСТ, 2004. 38 с.
14. Чудновский В. Э. Как воспитать дисциплинированного ребенка. 1-е изд. Санкт-Петербург: Питер, 2009. 320 с.

References

1. Baier, O. M. (2008). Rozvytok samorehuliatcii starshykh doshkilnykiv u vzaiemodii z odnolitskamy i doroslymy [Development of self-regulation of senior preschoolers in interaction with peers and adults]. Candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
2. Berezka, S. V. (2019). Osoblyvosti psikhokorektsii povedinkovykh rozladiv ditei z porusheniam intelektualnogo rozvytku zasobamy art-terapii [Features of psychocorrection of behavioral disorders of children with intellectual disabilities by means of art therapy]. Candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
3. Kononenko, O. L. (1998). *Sotsialno-emosiinyi rozvytok osobystosti (v doshkilmonu dytynstvi)* [Socio-emotional development of personality (in preschool childhood)]. Kyiv: Osvita [in Ukrainian].
4. Krivtsova, S. V. (2000). Trening: uchitel i problemy distsipliny [Training: teacher and discipline problems]. (3d ed.). Moskva: Genezis [in Russian].
5. Kubiak, N. I. (2010). Zapobihania pedahohichnoii zanedbanosti ditei molodshoho shkylnoho viku z dystantnykh simei [Prevention of pedagogical neglect of children of primary school age from distant families]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
6. Kuznetsova, G. I. & Kharchenko, V. D. (1980). *Psikhologicheskie osobenosti nedistsiplinirovanosti podrostkov* [Psychological features of adolescent indiscipline]. Moskva: Prosveshchenie [in Russian].
7. Yarmachenka, M. D. (2001). *Pedahohichnyi slovnyk* [Pedagogical dictionary]. Kyiv: Pedahohichna dumka [in Ukrainian].
8. Pykhtina, N. P. (2012). *Profilaktyka nehatyvnykh proiaviv u povedintsi ditei* [Prevention of negative manifestations in children's behavior]. Nizhyn NDU im. Hoholia [in Ukrainian].
9. Slavina, L. S. (1986). *Osnovnye prichiny shkolnoi nedistsiplinirovanosti. Proiavlennia nedistsiplinirovanosti u mladshykh shkolnikov* [The main reasons for school lack of discipline. Manifestations of indiscipline in younger students]. Moskva: Prosveshchenie [in Russian].
10. Soloviova, L. I. (2012). Doslidzhenia indyvidualnykh kharakterystyk proiaviv volovoi povedinky starshykh doshkilnykiv [Research of individual characteristics of manifestations of volitional behavior of senior preschoolers]. *Aktualni problemy psikhologii: zb. nauk. pr. Instytutu psikhologii imeni H. S. Kostyuka NAPN Ukrainy – Actual problems of psychology: coll. Science. etc. of the GS Kostyuk Institute of Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*. Maksymenka S. D. (Eds.). Kyiv: Sribna khvyliia Vol. IV. 254–268 [in Ukrainian].
11. Fasolko, T. S. (2000). Vykhovania vidpovidalnoii povedinky u ditei starshoho doshkilnoho viku [Education of responsible behavior in older preschool children]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
12. Fedorova, M. A. (2005). *Kultura povedinky ditei 6–7-rokiv zhytia (vykhovania u NVK "shkola – dytiachui sadok")* [Culture of behavior of children 6–7 years of age (education in NVK "school – kindergarten")]. Levkivskoho M. V. (Eds.). Zhytomyr: Vyd-vo ZHDU im. I. Franka [in Ukrainian].
13. Tseluiko, V. M. (2004). *Vy i vashi deti. Psikhologia semii* [You and your children. Family psychology]. Moskva: AST [in Russian].
14. Chudnovskiy, V. E. (2009). *Kak vospitat distsiplinirovanogo rebenka* [How to raise a disciplined child]. Sankt-Peterburg: Piter 1-e izdanie [in Russian].

Pykhtina N.

Candidate of pedagogical sciences, Associate Professor of the Department of Preschool education of Nizhyn Mykola Gogol State University

INDISCIPLINE OF PRESCHOOLERS: FEATURES OF MANIFESTATION AND FACTORS OF DETERMINATION

The article outlines the conceptual positions and approaches to the interpretation of the basic concepts of the problem of preschoolers' indiscipline. Concepts close in meaning to indiscipline were analyzed: disorganization, incoherence and neglect.

The psychological and pedagogical factors of occurrence of the mentioned negative behavioral manifestation are outlined and characterized: failure of one of a child's basic needs – need in attention, the desire of a child to assert themselves, a child's real or imaginary vision of adults, loss of faith in their success, insecurity of need for self-affirmation.

Various classifications of children's indiscipline are presented: based on the criterion of taking into account the specifics of the indiscipline factors (pathogenic, psychosocial and social); by the nature of manifestation (open (behavioral), hidden (deep)); by the nature of occurrence (primary and secondary); by the duration (situational, temporary, stable).

Key words: discipline, disciplined approach, indiscipline, negative social and moral qualities, disorganization, incoherence, neglect.